



TÉMA

ŠKOLNÍ

ČTENÁŘSKÉ KLUBY: PODPORA DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ

PŘIPRAVILA

Irena Poláková

„Tak copak zrovna čtete, Pennacchioni?“ Protože tenkrát se ještě četlo. Ještě jsem ale nevěděl, že čtení mě zachrání. Čtení v té době ještě neznamenal absurdní výkon jako dnes. Číst romány při školní přípravě bylo zakázáno, protože se to pokládalo za ztracený čas, za škodlivý pro výuku.
(Daniel Pennac, *Učení mučení, Baobab 2014*)

Ono tenkrát, kdy se ještě četlo, je míváno dětství současného francouzského autora Daniela Pennaca, tj. asi před 60 lety. Dnes je slovy autora čtení spíše absurdní výkon. Jak si často myslivají dnešní děti: absurdní výkon podávaný jen osamělými podivíny, a jde-li o děti, tak spíše tzv. šprty a těmi, kteří se nedokážou zabavit jinak, protože nevědí, jak, a nemají žádné přátelé. I takové představy panují o dětském čtenářství. Jsme navyklí generalizovat a říkat, že dnes děti nečtou, ale výzkumy nehovoří tak jednoznačně.

AŽ POLOVINU DĚTÍ, NEBO JEN POLOVINU DĚTÍ ČTENÍ BAVÍ?

Národní knihovna v Praze nedávno zveřejnila reprezentativní výzkum dětského čtenářství, jehož respondenty byli žáci od 9 do 14 let. Závěry se liší v zásadní otázce: „Čtou české děti, či nečtou?“ – s větším či menším zájmem totiž čte až polovina dětí, a pouze druhá polovina nečte. Zjištěné skutečnosti korespondují s tím, co vidí pedagogové, knihovníci i poučení rodiče kolem sebe. Děti čtou, ale stále méně, sestupující trend skutečně můžeme vysledovat.

Spatřujeme-li ve čtení hodnotu, je třeba si klást otázku: proč děti nečtou rády?

MOCNÝ PROUD DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ SE ŠTEKÁ ZE TŘECH PRAMENŮ

V dobách Pennacova dětství se na budoucí čtenáře nesápala zábava z každého rohu, koutu či telefonu. Nabídka nepřevyšovala tak výrazně poptávku jako nyní. Dnes bývá těžké se nechytit na lep neustálé potřeby být informován, v níž nás bez naší velké námahy uspokojuje

internet a zvláště sociální sítě. Přesto se domníváme, že ani v naší době kniha neztratila své kouzlo, jímž je schopná konkurovat uvedeným médiím. Je zřejmé, že děti čtou, čtou-li jejich rodiče. Obecně se říká, že škola obvykle výraznější roli při budování dětského čtenářství nemívá (čest všem výjimkám). To potvrzuje i interní výzkum pražské neziskové organizace Nová škola, o. p. s. Na podzim roku 2013 získala validní údaje od 918 respondentů, dětí z 2. až 4. tříd, napříč republikou, konkrétně z běžných základních škol, ale ze tříd, jež v nadprůměrném množství navštěvují děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Tedy takové děti, které kromě jiného budou pravděpodobně potřebovat pomoci i se čtením, a to nejen s technikou.

DĚTI MAJÍ DOMA MÁLO KNIH A NE VŠECHNY S RODIČI O ČETBĚ HOVOŘÍ

Při vyhodnocování šetření nebylo překvapením, že sledované děti mají doma málo knih a ne všechny s rodiči o četbě hovoří, zarážející byla skutečnost, že většina z nich se neseťkává ve škole s žádnou aktivitou, která by rozvíjela jejich čtenářství víc než formou prostého dekodování textu. Například v odpovědi na otázku „S kým si povídáš o tom, co jsi četl?“ je zarážející absence dětí, které hovoří o četbě s učitelkou, téměř žádné z nich s pedagogy o své četbě nemluví.

Stejně tak jen velmi malé množství respondentů uvedlo, že jim knihy půjčuje (ve smyslu doporučuje) učitelka. Přitom nabídnout dítěti knihu přímo v hodině je činnost velmi jednoduchá a časově nenáročná.

Výše uvedená zjištění jsou mezi odbornou veřejností vcelku známá a poukazují na ně řada organizací zabývajících se čtenářskou gramotností. Kromě podpory rodičů a školy, dvou silných pramenů, jímž dětské čtenářství sílí, je tu ale ještě jeden mocný proud – volnočasové aktivity dětí.

ČTENÁŘSKÉ KLUBY

Existuje souvislost mezi tím, zda se děti věnují nějaké volnočasové aktivitě, a tím, zda čtou. Vysvětluje se to tím, že děti, které se „něčemu“ věnují, jsou k tomu vedeni rodiči, a jsou to tytéž děti, které vedou rodiče i ke čtení. Takové děti by se logicky mohly přihlásit i do čtenářských klubů (obvykle

podobné kroužky vznikají při knihovnách či i ve školách). Školní čtenářské kluby, jak je realizovala díky evropskému grantu Nová škola, o. p. s., jsou ale v něčem výjimečné: pozvaly do klubu děti, které číst nebaví, a navíc leckdy ani nezvládají techniku čtení. Nečtenáři v čtenářském kroužku? Nenudí se tam? Vše již třetím rokem nasvědčuje, že se nenudí, pravidelně do kroužku každý týden docházejí a pod vedením učitelky ze své školy a knihovnice z blízké knihovny si postupně osvojují čtenářské dovednosti potřebné pro radost z četby a následnou možnost celoživotního učení. A v rámci výše zmíněného výzkumu Nové školy bylo potěšující, že téměř 100 % dětí – členů čtenářských klubů (přes 200 dětí) – uvedlo, že je čtení baví, přestože se čtenáři zatím být spíše učí. Nelogičnost toho, že do čtenářského klubu vlastně chodí děti, které nerady

čtou, je pouze zdánlivá. Naopak, celkem jasně se ukazuje, že číst si pro radost může pouze ten, kdo poznal krásu četby, čehož jinak než čtením a předčítáním nelze dosáhnout. Z dětí v klubu, které zpočátku knihy nepřítahovaly, se postupně stávají čtenáři – nejprve v pojetí sebe sama: „jsem čtenář“ a následně i fakticky, s přibývajícím přičtenými knihami.

TŘI PÍLIŘE ČTENÁŘSKÝCH KLUBŮ

Paní učitelka Šárka ukazuje dětem hromádku knih: „Mám pro vás překvapení, zvláště pro ty z vás, kteří mají rádi detektivky. Naše Alena už čte něco pro starší děti, takže vám všechny tyhle knížky půjčím.“ „Já, já, si chci půjčit.“ „Můžu první?“, „Né, já si vyberu, čtu ráda detektivky...“ Není to scéna z utopistického románu učitele – milovníka knih, ale popis sku-





INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ



Info o projektu

Brána ke vzdělávání: školní čtenářské kluby je projekt financovaný od února 2012 do ledna 2015 z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Ve 13 základních školách jej jako volnočasovou aktivitu vede ideálně vždy místní pedagog a knihovník veřejné knihovny. Klubovou skupinu tvoří 10–15 dětí, schází se během školního roku jednou týdně na hodinu a půl, a to v prostorách školy. Nositelem projektu a zdrojem jeho metodického vedení je Nová škola, o. p. s.

Seznamte se s metodami klubové práce a konkrétním děním v nich na www.ctenarskekluby.cz, kde je ke stažení i metodika čtenářských klubů „S knihou po škole“.

tečné vyučovací hodiny jedné kolínské školy. Učitelka Šárka se snaží děti přivést k četbě nejen ve třídě, ale i odpoledne ve čtenářském klubu. A to, že se jí to daří, ukazuje zájem dětí o knihy. A zajímavá je i skutečnost, že dětem nestačí jen školní výuka, ale účinně zde fungují i odpolední kluby. Dětem z nepodnětného prostředí se zde dostává individuální péče a cílené pomoci při výběru knihy. Mnohé klubové děti nevlastní doma žádné dětské knihy, proto je jedním z cílů klubů, aby alespoň tam byly obklopeny dětskými knihami a mohly si je půjčovat domů. Skutečnost, že je čtení důležité a je mu třeba věnovat čas, podporuje tzv. dílna čtení, při níž si děti čtou knihu dle svého výběru přímo v klubu, která je (krom jiného) na programu každé schůzky. O tom, co čtou, děti pravidelně hovoří, čímž se podporuje přirozené čtenářské prostředí a zároveň rozšiřuje nabídka knih pro další čtenáře.

Tři pilíře jsou prosté, jednoduché, ale funkční:

- 1) „Dílna čtení“ – prostý a úchvatný „vynález“ programu RWCT – v českém prostředí šířený Kritickým myšlením¹.
- 2) „Hovoř o tom, co jsi četl“ – prostor pro doporučování si knih, vrstevnický i mezigeneračně.
- 3) „Odejdi domů s knihou“ – s vlastní rozečtenou či půjčenou z klubové knihovny. Zkrátka: vím, co mohu během příštího týdne číst, a z klubu s tím odcházím.

NEZAPALUJE, KDO SÁM NEHOŘÍ

Je zřejmé, že ani nadšení učitelů a jejich láska ke knihám, nepřivede k četbě všechny děti. Ale jedná se o podmínku „sine qua

non“. Pokud si jako učitelé myslíme, že děti číst mají, ale sami (nejčastěji z časových důvodů) nečteme, sotva bude mít naše snaha dlouhodobý vliv. Navíc děti se vyvíjejí ve společnosti knih, potřebují stále nové a odpovídající jejich životním situacím. A to knihy, které jsme jako děti – budoucí učitelé – čítávaly, už častou nejsou. Učitel čtenářství získává autentické čtenářské zážitky skrze vlastní četbu, ale současně by měl sledovat i novou literaturu pro děti a mládež. A časová investice se vyplatí, jsou to totiž nejen čtenářští průvodci (rodiče, učitelé, knihovníci), ale i knihy samotné, kdo dětem ukazují krásu a užitečnost knih.

Tereza Nakládalová, učitelka a vedoucí čtenářského klubu v Hlavečnicku, říká: *Jsem přesvědčená, že jsme ve čtenářských klubech udělali velký kus práce. Ale mám pocit, že největší část energie, která posunula děti na cestě čtenářství o velký kus vpřed, jsme nedali my, lidé, ale samotné knihy. Nepřestávám vycházet z údivu nad tím, jakou silou knihy působí. Jak jsou přitažlivé, jak vybízejí k vyndání z poličky, k listování, čtení, povídání si. Jak je jejich přítomnost návyková, protože větší chuť se k nim vrátet pozorují na dětech, které s nimi sdílejí stejný prostor dennodenně, než na těch, které knihovnu vidají pouze jednou za týden, na klubové schůzce. Mám pocit, že spíše než pracovala, jsem s knihami spolupracovala, a to opravdu moc ráda. **mv***

Poznámky:

¹ A na Moravě zpřístupněný převážně díky Miloši Šlapalovi (jemuž tímto děkujeme za cenné zkušenosti). Např. Dílna čtení v praxi, Kritické listy 27/2007, str. 13, http://www.kritickemysleni.cz/klisty/27_komplet.pdf